

Birger Gerhardsson. Z vsem svojim srcem: o svetopisemskem etosu. Prevedel Franc Matjaž, spremna študija Maksimilijan Matjaž. Znanstvena knjižnica 40. Ljubljana: Teološka fakulteta, 2014. 152 str. ISBN: 978-961-6844-34-5.

Avtor, ki uživa velik ugled tudi med katoliškimi bibličnimi strokovnjaki in je večino svojega življenja posvetil raziskovanju življenja prve Cerkve, je strnjeno predstavil glavne etične vidike novozaveznih besedil. Sam naslov knjige se navezuje na temeljno zapoved Svetega pisma: »Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem, z vso dušo in z vso močjo!« (5 Mz 6,5) Ta zapoved ima osrednje mesto tudi v Jezusovem evangeljskem oznanilu (Mt 22,37 vzp.). Gerhardsson opozori na pomen te zapovedi v biblični tradiciji in na njen vpliv pri oblikovanju svetopisemskega etosa. To je osnovno sporočilo »zlatega pravila« (Mt 7,12), iz katerega izhajajo vsi preroki in postava (Mt 22,37–40). Posebno pozornost je posvetil trem osrednjim pisateljem in oznanjevalcem krščanskega etosa: Mateju, Pavlu in Janezu, ki jih je prestavil v perspektivi judovskega okolja in v novosti evangeljskega življenja po Duhu.

Avtor najprej predstavi in utemelji kontinuiteto med judovskim etosom po izgnanstvu in prakrščanskim etosom prve skupnosti in opiše vpliv politične nesvobode v zadnjih dvesto letih pr. Kr. na oblikovanje mesijanskih pričakovanj, s katerimi se je soočil Jezus. Prakrščanstvo s svojim celostnim eshatološkim nazorom je svoj položaj razumelo kot

umeščenega v točno določeno dobo svetovne zgodovine, ki ne konkurira svetni oblasti: »Moje kraljestvo ni od tega sveta!« (Jn 18,36), ima pa nalogo, da »priča za resnico« (Jn 18,36; 5,33; 3 Jn 8) in nastopi »njim v pričevanje« (Mt 10,18). Politična in verska kriza v makedonskih časih je resda zgostila omrežje sakralnih pravil, da bi tako zedinila in utrdila »božje ljudstvo«, vendar kljub velikemu številu zapovedi in prepovedi ni bil nikoli omajan primat najpomembnejše med vsemi zapovedmi: »Poslušaj, Izrael! Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem, z vso dušo in vso močjo!« (5 Mz 6,5) Prav ta zapoved kaže, da božje oziroma nebeško kraljestvo ni zgolj eshatološka resničnost, ampak se uresničuje na zemlji z vsakim vernikom, ki *posluša in ljubi Boga z vso dušo in z vso močjo*. Tako lahko vidimo tudi Jezusove najbolj kritične besede do kulta in tradicije pri Mateju (7,21): »Ne pojde v nebeško kraljestvo vsak, ki mi pravi: »Gospod, Gospod,« ampak kdor izpolnjuje voljo mojega Očeta, ki je v nebesih!« kot nadaljevanje in dopolnitev pristnega judovskega duhovno-etičnega izročila.

Gerhardsson gradi svoje raziskave na diahroni metodi ob upoštevanju celovitosti bibličnega avtorja. Etos Matejevega evangelija se uresničuje kot »hojak« za Kristusom (19,16–22), osrednje mesto za razumevanje njegove etične razsežnosti pa imajo prilike v 13. poglavju, ki sežejo pod površino Jezusovega oznanjevanja in bralca uvajajo v njegove globlje skrivnosti. Veliko pozornosti posveti avtor tudi obravnavi govora na gori (Mt 5–7) in zahtevi po *prekipevajoči*

pravičnosti, s katero je edino mogoče uresničiti zapoved ljubezni do Boga in do bližnjega »z vsem svojim srcem« (Mt 22,36).

Etos Pavlovega oznanjevanja predstavi avtor kot »življenje iz Duha« (Gal 5,25; Rim 8,4), ki je osvobodeno postave črke in se svobodno pokorava »Kristusovi postavi« (1 Kor 9,21), ki je svoboda. Pavel se ne čuti poklicanega predstaviti neki univerzalni etos, v katerem bi se mogli poenotiti vsi, ne glede na vero, temveč oznanja Kristusa kot model nove življenjske drže (prim. Kor 1,17). Etos, za katerim stoji, ni prvi ali glavni del njegovega oznanila, ampak je samo posledica tega, kar prinaša kot prvotno in najpomembnejše: oznanilo odrešenja. In ta etos se bo uresničil znotraj tistega območja, ki ga Pavel imenuje »v Kristusu«. To območje pa se izoblikuje pri tistih, ki so (po krstu) odmrli od preostalega dela človeštva, od njegovih vsiljenih življenjskih okoliščin in so že vstali ali se pripravljajo na vstajenje »s Kristusom«; to območje se izoblikuje pri tistih, ki so deležni svobode življenja in moči Vstalega. Usmerja jih Duh, dejaven v omenjenem območju: podarja jim notranjo suverenost, da se lahko postavijo nad klasične mehanizme ravnanja sveta, ki pomenijo »dela mesa«. Tam, kjer je Duh, dela mesa zakrnijo v okrnak, ki ima v primeri s »sadovi Duha« komaj kaj moči za poželenje, izpeljuje Pavlovo misel Gerhardsson.

V predstavitvi Janezovega etosa avtor najprej razjasni nekaj dilem Janezovih spisov, kakor je vprašanje temeljnega dualizma, domnevnega antisemitizma in domnevne prevlade teologije nad etiko in vprašanje univerzalnosti zapovedi ljubezni pri Janezu. Novost nove zapovedi ni v vsebini, temveč v usmeri-

tvi in značaju, ki ju daje Sin sam: »Ljubite se med seboj, kakor sem vas jaz ljubil.« (13,34) V sklepu ustvari sintezo, s katero pokaže na rdečo nit biblične etične tradicije, ki se je gradila od Mojzesa in prerokov, prek Jezusa in njegovih učencev do apostola Pavla in Janezove šole. Prepričan je, da je svetopisemski etos primarna življenjska drža, ki je vodena iz notranjosti in označuje človeka v vsem, kar je in kar stori. Svetopisemski etos je socialen, saj je skupnost za človeka temeljnega pomena. Nova zaveza kljub obilici govorenja o človekovih socialnih dolžnostih ne daje nobenega preprostega in neposredno predpisanege modela politike in družbenega življenja, ampak je bolj v ospredju *individualni* etos: tu poteka proces, imenovan *metanoia*, to je preoblikovanje k vedno večji podobnosti in enotnosti s Kristusom. Avtor močno poudari tudi odgovornost človeka do zemeljske stvarnosti, tako do žive kakor do nežive, in izpostavi, da človekove etične obveznosti ne zadevajo samo Boga in soljudi. Širše so, saj je Bog Svetega pisma v neločljivem odnosu z vsem stvarstvom.

Gerhardsson vztraja pri zgodovinskem pristopu, zato preučuje besedila v kontekstu ustne tradicije in mu je vsaka ideološka interpretacija tuja. Fokus njegovega znanstvenega raziskovanja je bil vse od začetka usmerjen na vprašanja prenašanja ustnega in na ustvarjanje pisnega bibličnega izročila. Temu je posvetil svojo doktorsko disertacijo *Memory and Manuscript: Oral Tradition and Written Transmission in Rabbinic Judaism and Early Christianity*, ki je izšla pri uppsalski univerzi leta 1961. Gerhardsson je skupaj z Norvežanom Sigmundom Mowinkelom in z Dancem Johannesom Pedersenom začetnik tako

imenovane skandinavske biblične šole, ki raziskuje pomen ustne tradicije in socialnega konteksta za razumevanje pisnega izročila in sodi danes med vodilne biblične smeri v Severni Ameriki. Gerhardssonove teze o pomenu spomina in ustnega izročila so pripomogle k novemu pogledu na nastanek evangelijev in so bistveno razširile do takrat klasični način reševanja sinoptičnega problema. Ugotavljal je podobnosti med Jezusovimi in rabinskimi tehnikami učenja in tradicije, ki je prav v poudarjanju pomena ustnega izročanja. Odkril je, da so tako imenovani ljudski pripovedni izreki poliformni in se nenehno spreminjajo. Tudi že zapisana tradicija ostane v dinamičnem razmerju z ustnim izročilom, ki še dalje določuje njeno interpretacijo. Njegova glavna dela (*The Origins of the Gospel Traditions, The Reliability*

of the Gospel Tradition, The Ethos of the Bible) so prevedena v več svetovnih jezikov.

Gerhardssonova knjiga o bibličnem etosu pomeni pomembno obogatitev slovenskega duhovnega prostora tako na strokovno-biblični kakor na etični ravni. Ni veliko del, ki bi se ukvarjala z biblično etiko na sintetični ravni. Vodilo današnjih eksegetov sta velikokrat prej specializacija in analiza kakor pa sinteza. Zato je njegov prikaz tem bolj dragocen, saj spodbuja k intenzivnemu delu s svetopisemskimi besedili. Knjiga bo odličen študijski priročnik ne samo za študente teologije, temveč za vse, ki želijo globlje vstopiti v duhovno-etično sporočilo knjige knjig in tam odkrivati, kako biti človek in kako delovati pristno – »z vsem svojim srcem«.

Maksimilijan Matjaž